

Rik Pinxten is gewoon hoogleraar aan de Ugent. Hij doceert onder andere culturele antropologie. Hij heeft voor zijn doctoraat in de antropologie jarenlang de Navajo bestudeerd. Bekende boeken van hem zijn onder andere Culturen Sterven Langzaam, Geef Aan de Keizer... en De Strepen van de Zebra. Hij is voorzitter van het Humanistisch Verbond.

Constantijn Vermaut: Professor, bedankt voor uw bereidheid om een interview af te nemen. U volgde als moraalwetenschapper les bij Jaap Kruithof. Hoe waren die lessen, en wat heeft u ervan opgestoken?

Rik Pinxten: Wel, er waren twee soorten lessen. Aan de ene kant hadden we samen met grote groepen andere studenten les van Kruithof, de les Ethica, en dat was in aud E. Er waren zo'n 500 tot 600 studenten in die lessen. Daar kreeg je een Jaap Kruithof te zien die (korte stilte) bijna een toneelspeler was. Die les was een optreden van Kruithof. Ik denk dat je niet anders kunt voor een grote groep studenten. Hij was ongelooflijk actief, soms grappig, en soms shockerend. Hij kon mensen blijven boeien, en kreeg dan ook veel reacties uit de zaal, waarop hij dan inspeelde, enzovoort. Er was dus veel interactie in die lessen. Aan de andere kant hadden we aparte seminaries met Kruithof. Soms enkel moraalwetenschappers, soms samen met de filosofen. Je zat dan in een veel kleinere groep, en daardoor kreeg je een Jaap Kruithof te zien die veel persoonlijker te werk ging. Daar toonde hij z'n sterke bewogenheid, zowel moreel als esthetisch, wat niet mogelijk is in een grotere groep. Dat zijn twee verschillende aspecten die je niet kunt samengooien, die tot op zekere hoogte los stonden van elkaar. Maar iedereen die Jaap als lesgever heeft gehad, was daar op een of andere manier mee bezig. Hij kon zich heel goed profileren, en provoceren. En als iemand die in discussie ging met hem op een bepaald moment vastzat of zichzelf iets wijsmaakte, dan hakte hij daar heel sterk op in. Hij daagde die persoon dan uit om er nu eens een punt van te maken, voor een hele zaal. Jaap had daar een zesde zintuig voor. Men reageerde daarop op twee manieren. Ofwel waren de studenten verbijsterd, en kwamen ze niet meer. Ofwel waren ze geprikkeld door dat heel speciale optreden, die buitengewone methode, en geraakt door wat hij zei. Dat betekent niet dat ze blindelings z'n gedachten volgden, maar dat ze beseften dat hij dingen in vraag stelde, waar ze zelf niet aan dachten.

Later waren er dan de studentenprotesten, toen ik in de tweede kandidatuur [Nu 2de BA, nvdr.] zat. Toen zag je Kruithof vanuit dezelfde bewogenheid aan de kant van de studenten staan. Er waren maar drie professoren die dat deden. Hijzelf en Rudolf Boehm voor deze faculteit, en Wilfried Roels voor de faculteit rechten. Dat was het. De rest van de professoren zag je niet. In hun lessen gingen we dan een beetje oproer zaaien, door openlijk de oubollige werking van de lessen te bekritisieren. Dat was een taakverdeling onder de studenten die het woord voerden, zodat ze geen professoren verstoorden waar ze zelf examen moesten voor doen. De zaak stond algauw volledig op stelten, zeker toen de Blandijnberg bezet werd. Toen is Jaap regelmatig opgedaagd, en heeft hij z'n verantwoordelijkheid opgenomen, zelfs toen de bezetting op z'n einde liep. Ergens een nacht in de derde of vijfde week besloot de rijkswacht een detachement te sturen. Dat detachement bestond uit jonge Waalse rijkswachters die de zaak moesten komen leeghalen. Het is opvallend dat men daar die jongens voor stuurde. Ze hadden dus gewapenderhand de Blandijnberg afgezet, tot aan de trappen toe. En toen ze zagen dat auditorium E niet werd ontruimd, besloten ze meer maatregelen te treffen. Nu was er in dat auditorium net een feestje aan de gang, van de bezetters en andere mensen die de sfeer wouden

opsnuiven. De rijkswachters maakten zich rond 12 uur 's nachts klaar om auditorium E binnen te vallen en een aantal oproerkraaiers op te pakken om het verzet te breken. Je begrijpt wel dat zo'n situatie heel volatiel is. Jaap Kruithof heeft zich dan daartussen gezet, om te spreken met de rijkswachters, en toe te zien dat er geen ongelukken gebeurden. Dat was een heel moedig optreden. De rest was in geen velden of weiden te bespeuren. Zoiets blijft bij.

Vanuit conservatieve kringen werd nogal makkelijk geopperd dat hij een oproerkraaiër was. Maar wat ze niet zagen was dat hij echt risico's nam, en zijn nek uitstak voor het beschermen van de studentenpopulatie. Talloze anderen die nadien beweerden dat ze helemaal op dezelfde lijn zaten, hebben dat helemaal niet gezien. Jaap Kruithof stond voor iets. Nadien zijn Boehm en hij gedaagd voor de academieraad, waar ze mochten uitleggen hoe dat kon dat ze als professoren aan de verkeerde kant stonden. De professoren toen waren onaanraakbaar, men moet daar niet naïef over doen. Ze percipiëerden Kruithof en Boehm dan ook als overlopers. Maar omwille van hun uitleg kon men dan ook niets doen. Immers, Boehm en Kruithof hadden consequent gehandeld volgens hun eigen filosofie. De mensen uit de scheikunde en diergeneeskunde hadden natuurlijk geen argumenten daartegen. Ze vonden simpelweg dat een prof een prof is, en dat die aan de andere kant van de maatschappelijke lijn moest staan. Voor Kruithof waren het allemaal mensen, en moesten ze daarom op maatschappelijke vragen beantwoorden. Zo'n vraag is bijvoorbeeld van wie kennis is. Is dat van een kleine elite, of is dat van de mensheid? Dat ging uiteindelijk over democratie. Het was voor hen niet evident, en nu, denk ik, nog altijd niet, om democratisch te handelen. Zeker wanneer het over geld ging. De bedienden en assistenten mochten niet meebeslissen, want het waren geen professoren. Dat was een beetje een Vaticaans denken dat toen algemeen was. Die drie profs, Kruithof, Boehm en Roels, zijn dan daartegen ingegaan. Ze gingen uit van het feit dat die mensen verstandig zijn, en dat dat belangrijker is dan status. Dat zijn heel fundamentele zaken, en het is knap van hen dat zij dat verdedigden. Dat is iets wat we moeten blijven onthouden.

CV: Jaap Kruithof en Leo Apostel hebben het moraalwetenschappelijk project opgericht. De richting bestaat nog altijd, en is nog altijd uniek in de wereld. Hoe heeft de richting moraalwetenschap u veranderd? Bent u blij dat u moraalwetenschap gestudeerd hebt?

Pinxten: Ja. Er was een heel sterke overtuiging, en een heel sterke bezieling bij die mensen toen. Boehm valt daar dan wel een beetje uit, maar zeker bij Jaap en Leo zag je die bezieling, ook op de manier waarop ze dat hebben uitgedacht. Namelijk door overtuiging dat men, als men ernstig wilt werken, moet proberen alle mogelijke materiaal dat we kunnen vinden uit sociale wetenschappen en natuurwetenschappen samen te brengen, wil men de vraag wat de mens is zinnig kunnen beantwoorden. Je ziet nu nog de sterke interdisciplinaire aanpak in het programma van de moraalwetenschap. Daarnaast heb je de filosofische traditie, waar men al lang nadacht over vragen met betrekking tot mens en moraal. Vaak vanuit godsdienstig perspectief, maar dat was toen onvermijdelijk. Die historische dimensie is belangrijk om te beseffen hoe men daarmee omging in de tijd voor de wetenschappelijke vooruitgang. De bezielers van het project wouden een synthese van die twee creëren, om in de toekomst een meer verantwoorde morele keuze te maken. Natuurlijk heb je dan de discussie, die onverminderd actueel blijft, ook in evolutionaire disputen, of men de stap kan/mag maken van *Sein* naar *Söll-*

en. Je hebt daar twee posities in. Je kan vanuit onbetwifelbare oordelen vertrekken, waar je de wetenschappen dan aan onderschikt. Dat is nog altijd de leer van katholieke moraal, wat de vorige paus, Johannes Paulus II, in een encycliek nogmaals herhaalde. Voor hen zijn er onbetwifelbare waarheden, ook over moraal, of over voorbehoedsmiddelen, waar de mens zich gewoon moet aan onderschikken. Daarnaast mag je alles doen in de wetenschap, maar dit primeert. De moraalwetenschap als project had net de omgekeerde positie: we kijken hoever we nu zitten, bouwen daarmee verder, en als uit de wetenschap blijkt dat we daar te kort uit de bocht zijn gegaan, dan passen we dat een beetje aan. Er is dus een dialectiek tussen ethiek en wetenschap. In je argumentatie zou je toch best bij voorkeur wetenschappelijke gegevens gebruiken, om je keuze te maken die 1 stapje verder gaat dan wat de wetenschap kan zeggen. Sommigen gaan zover om te zeggen dat vanuit de wetenschap je morele keuzes echt wel kan aanzetten, maar dat is een discussie die nog loopt, en op een interessante manier. Men moet zich nogmaals goed inbeelden dat voorheen, de laatste 2500 jaar [De moraalwetenschap als discipline zal in 2013 50 jaar oud zijn, nvdr.], moraal het terrein was van ofwel deïsten, bij de Grieken en Romeinen, ofwel van theïsten, erna, die dat invulden. Plots krijg je een aantal gasten met hier en daar wat roots, maar toch niet veel. Er waren een paar voorlopers in Duitsland, de Angelsaksische wereld, en Frankrijk, maar op een andere manier, die wijzen op de wetenschappelijke literatuur die men kan gebruiken in ethische argumentatie. Dat theïstische product werd daardoor echt van z'n sokkel geblazen. Dat is een heel belangrijke inzet geweest, en daar blijft ook de moraalwetenschap van vandaag trouw aan. Dat is een heel goede zaak. Alleen is het nu wat minder breed dan in het begin. Er zijn een aantal dingen uitgevallen, vooral op sociaalwetenschappelijk vlak, wat ik jammer vind.

CV: In welke zin denkt u, en hoopt u dat de moraalwetenschap zal evolueren?

Pinxten: Ik denk dat er twee dingen kunnen veranderen. Aan de ene kant denk ik dat een mogelijkheid zou zijn om de idee van synthese nog verder door te trekken. Men zou dan een soort axiologische synthese kunnen opzetten. Men zou dan daar esthetica en, wat mij betreft, religiewetenschappen kunnen mee integreren, en daarin een paar domeinen van axiologisch bezig zijn erin onderscheiden. Moraalwetenschap zou daar dan één van zijn. Dat is een ideaalbeeld natuurlijk, een beetje Aposteliaans. Ik denk dat die synthese zinvol zou zijn, maar dat zit er nu niet in.

Aan de andere kant zou je kunnen, hoewel dat heel ambitieus is, een deel van de moraalwetenschap toespitsen op de globaliseringsproblematiek. We zijn zeker en vast beland in een wereld waar men op heel wat vlakken de (pauzeert kort) pretentie heeft van globalisering, en waar er hier en daar ook wel een realisatie ervan is. Met globalisering heb je wel een aantal levensbeschouwelijke en politieke aspecten die daar inzitten, die onkritisch meegenomen worden. Men moet die eens serieus bestuderen. Neem bijvoorbeeld het geloof dat er op het niveau van de mentaliteit een globalisering aan de gang is. Er zouden duizenden kleine transformaties zijn, waardoor men ideeën van andere culturen overneemt. Antropologische studie toont aan dat niets daarop wijst. Er komt geen eenheidsworst gedomineerd door het kapitalisme, de Chinezen, of wat dan ook. Misschien binnen een paar duizend jaar, maar nu nog niet. Niets wijst daarop. Zeker op het vlak van religie. Het mogen dan natte dromen zijn van sommigen dat de hele wereld christelijk, islamitisch of atheïstisch wordt, maar dat is flauwekul. Dat thema, de globalisering, zou dus kunnen bestudeerd en waar nodig bekritiseerd worden. Er is een andere

profilering van religie en cultuur in deze wereld nodig. Je zou kunnen zeggen dat dat een nieuwe idee van eenheid in verscheidenheid zou kunnen zijn, hoewel dat wat sloganesk is. Met een hedendaagse term duidt men zo iets aan, niet als kosmopolitisme, maar als kosmopolitiek. Men heeft nood aan kosmopolitieke afspraken, om een aantal zaken min of meer beheersbaar te kunnen maken in de toekomst. Niet alleen voorraden en milieu, maar ook armoede, gezondheidszorg en demografische verschuivingen zul je op wereldschaal moeten regelen.

Maar daarbij moet je beginnen aanvaarden dat we niet naar 1 cultuur of 1 godsdienst of iets in dien aard gaan evolueren. De Chinezen gaan noch kapitalisten, noch westerlingen worden. Dat soort stommiteiten wordt hier wel geventileerd, maar je moet eens kijken hoe zij daarover spreken. Dan herken je daar niets van. Het is niet zo dat we het kapitalisme geëxporteerd hebben. Of neem de manier van eten van de Chinezen. Ze gaan niet met 1 miljard allemaal macdonaldiseren, net zomin wij met 10.000 Chinese restaurants Chinezen geworden zijn. Die transformaties op wereldschaal zijn dus de moeite waard om te bestuderen. Hoe zit dat daarmee? Welk soort eenheden vertonen die processen? Is er een dynamiek in? En dan kun je de relatie met die wereldwijde afspraken onderzoeken, en je afvragen hoe je daar normatief mee kunt omgaan. Nu, dat standpunt van eenheid in verscheidenheid, dat is een breuk met het eerder klassieke vrijzinnige denken. Die zal dat misschien als verraad beschouwen, maar ik denk dat die fout zit. Men zou best eens de verhoudingen tussen vrijzinnigheid en maatschappij herdenken. We kunnen het ons niet veroorloven mordicus bij ons eigen standpunt te blijven en te zeggen dat we die problemen al 200 jaar opgelost hebben en ze nu gewoon moeten toepassen. Dat is een finale vergissing. De wereld is zo niet aan het evolueren. Ze zullen tegenwerpen dat ik meer ruimte wil geven aan culturen en religies. Dat is waar, maar men moet inzien dat ze in deze tijd veel meer plaats *hebben*.

Een uitiem geseclariseerde maatschappij zit er nu spijtig genoeg niet in. En we moeten nadenken hoe we in een wereld kunnen leven waar religies zo prominent aanwezig zijn. Ik denk dat we dan bijzonder actief moeten zijn in het vastleggen van die kosmopolitische basisafspraken, om ervoor te zorgen dat ze niet door 1 theïsme ingekleurd worden. Die kans is niet gering natuurlijk. George Bush jr. zijn project was het scheppen van een christelijke wereld. Nu kan je zeggen, 'ik ben als atheïst tegen het christendom' en de kous is af, maar ik denk dat beide posities onverantwoordelijk zijn. Het klassiek atheïsme zit vast in een vorige eeuw. We moeten vanuit onze positie als atheïsten, we zijn met ongeveer een miljard, ervoor zorgen dat we met die blijvende diversiteit omgaan door basisafspraken te maken. Dat is een heel andere opdracht dan te zorgen dat iedereen ons wereldbeeld toepast. Eigenlijk is die tweede positie onverantwoord. Nu, dat zijn vrij delicate zaken, onder andere omdat ze in de wetgeving zitten hier. Daardoor denkt men dat Europa, en dat is ook een 18de eeuwse opvatting, voorstaat op de rest. Het spijt me, maar de rest denkt daar niet meer zo over. In economische zaken en dergelijke meer is de wereld op een manier aan het evolueren waar Europa maar een van de vele spelers wordt. Als je dan in je eigen gelijk blijft volharden, dan blijf je in een positie die zichzelf voorbij gelopen heeft.

CV: Dat is een discussie die ongetwijfeld verder loopt in het Humanistisch Verbond (HVV), waar u voorzitter van bent. Bent u in uw maatschappelijk engagement, onder andere in het HVV, beïnvloed door het maatschappelijk optreden van Jaap Kruithof?

Pinxten: Wel, ik vond wat hij toen gedaan heeft, zoals ik het vanuit mijn engagement formuleer, een vorm van praktisch humanisme. Je hebt dus niet alleen humanistische theorieën, maar je probeert ook met daden in de maatschappij iets te bewegen. Dat is nog niet direct activisme, maar je probeert toch in kringen te spreken en acties te ondernemen, waar er later iets van komt. Het leven is wel breder dan alleen maar acties ondernemen, maar je kunt toch op een manier leven waarbij je staat voor de dingen die je beweert. En daar denk ik dat we geluk gehad hebben met mensen zoals Leo Apostel, Rudolf Boehm en Kruithof. Ze zijn alledrie verschillend natuurlijk, maar alledrie stonden ze als mens, als denker, in hun maatschappij, elk met zijn mogelijkheden en zijn inzet. Dat komt over. Je ziet dat, je beleeft dat mee, en je discussieert daar dan over. Zeker met Jaap, omdat hij je uitdaagde, maar ook met Leo. Beide waren heel levendige mensen. Dat tekent je wel natuurlijk. Je moet dat wel zelf een beetje in je hebben om een bepaalde weg op te gaan, onder andere van thuis uit, maar zulke mensen zijn voorbeelden. Daardoor gaat iemand zelf, ik niet alleen, maar ook Ronald Commers of Koen Raes, beginnen zoeken in de filosofische literatuur om te zien hoe dat vroeger zat. Was zo'n opstelling in het verleden mogelijk? Is het nu, in zo'n veranderde wereld, nog mogelijk? Je hebt dan figuren zoals Spinoza, die op een atheïstische, pantheïstische manier zo verregaand mogelijk probeert te denken zonder God, en te zien wat voor consequenties dat heeft voor een levenskeuze. Nu, als je dat doorzet, krijg je problemen met de groepen waarin je leeft. Spinoza werd inderdaad buitengegoid uit de Joodse gemeenschap in Amsterdam, en werd zo een beetje een eenzaat. Maar toch bleef hij doorzetten, omdat hij zijn engagement belangrijk vond. Dat is een heel specifieke keuze.

Als je dat dan doortrekt naar de tijd van Jaap Kruithof en Leo Apostel, zie je dat die houding altijd al lastig geweest is. Bijvoorbeeld in het geval van Jaap, hij wist dat een aantal kringen, bijvoorbeeld in de burgerij, zich gaan sluiten voor hem. Aan de andere kant weet je dat de kans bestaat, hoewel die niet gegarandeerd is, dat andere kringen je zullen volgen. Dat kunnen individuen zijn, studenten, zoekers, maar ook organisaties zoals het HVV. Misschien ook politieke bewegingen, maar dat ligt heel moeilijk. Bij Jaap is dat altijd mislukt. Die tijd is misschien voorbij. Je engagement bepaalt hoe je zult leven in deze maatschappij. Dan moet je je bewust zijn van het feit dat dat in het verleden ook gebeurde. Je kunt een gelijkaardige positie innemen als die van Erasmus. Dan weet je dat je het lastig zult hebben met instituten, in zijn geval de kerk. Temeer is de kans groot dat ze je nadien recupereren, wat in dit geval gebeurd is. Bij Spinoza is dat niet gebeurd. Voltaire is ook een interessant geval. Hij is een beetje een dubbele figuur: enerzijds is hij een voorganger in het humanisme, anderzijds zat hij ingenesteld in de beau monde. Als je leeft voor je engagement, zoals die drie voorgangers, dan weet je dat je deuren dichtdoet. Aan het eind van je leven of na je dood kunnen mensen je dan roemen, maar ondertussen is het niet altijd aangenaam. Je wordt gezien als een nestbevuiler, die de voorrechten van je groep wel bezit, maar die groep zelf wel aanvalt. Voor mij is Jaap zeker en vast iemand die heel duidelijk wist wat hij aan het doen was, en daarvoor gekozen heeft. Dat is iets om respect voor te hebben. Vergeet niet, het alternatief is grijze muis zijn. Er zijn onnoemelijk veel, om het brutaal uit te drukken,

ambtelijke figuren, die waarschijnlijk volgens alle puntjes en komma's helemaal in orde zijn. Er waren zulke mensen in de generatie van Jaap, maar ik heb moeite me die te herinneren. Zo heb je er 14 in een dozijn. Je moet niet rebels zijn, maar als je je kennis, je zoektocht, je wetenschappelijk werk gebruikt om er te staan als mens, dan raak je de mensen. Dan ben je iemand. Professoren die hun cursus aflezen, die ben je vergeten als het examen voorbij is.

CV: Een van uw cursussen bij Jaap Kruithof was zijn boek *De Zingever*. Dat is een antropologisch project, op basis van wetenschappelijke gegevens. Jaap Kruithof stelt dat de mens tot zijn zingevering komt door betekening, waardering en actie. Heeft dat project u als antropoloog beïnvloed?

Pinxten: Ja en nee. Als ik er nu op terugkijk, dan vind ik dat er een interessante dimensie niet ingevuld werd. Als student wist ik dat natuurlijk niet, want toen moest ik dat blokken. De Zingever vond ik een heel merkwaardig en interessant project. Na dat te lezen beseftte je dat er over de mens nog heel wat kon gezegd worden, óók over de waarderende dimensie van de mens. Maar de Zingever was een soort ideaal individu, een supersubject. Bij hem liggen de zaken vast, het aspect van denken over keuzes was minder aanwezig. Later heb ik toevallig, net als een paar andere mensen, ontdekt dat de leermeester van Leo Apostel, Chaïm Perelman een onderneming had opgezet rond de rol van waarheid en argumentatie, *La Nouvelle Rhetorique*. De bedoeling daarvan was om een heel oude filosofische traditie, namelijk het argumenteren, te bestuderen vanuit de huidige wetenschappen. Dat waren dan vooral sociale wetenschappen, linguïstiek, sociolinguïstiek, psychologie, etc. Perelman bestudeerde in hoeverre we een argumentatie kunnen onderbouwen. Ik denk dat De Zingever een gelijkaardige onderneming is. Waarmee ik bedoel dat er zowel aandacht was voor de wetenschappelijke gegevens, als voor de dimensies van agentschap en zingevering van de mens. Het zou schitterend geweest zijn moest iemand de retorische dimensie toegevoegd hebben aan *De Zingever*. Apostel had dat kunnen doen, maar hij had toen een afkeer van Perelman. Dan zou het gebrek van de visie van de Zingever als superindividu verholpen kunnen worden. Perelman had het over het individu dat voortdurend moest in zijn context, met zijn medemensen tot keuzes komen. Vandaar zijn aandacht voor argumentatie. Bij Kruithof kwam dat op het einde van *De Zingever* wel even ter sprake, maar het was niet cruciaal. Die twee samen zouden heel krachtig geweest zijn. Nu, dat is ook iets waar je maar later tot komt. In die periode waren alle stromingen bezig met het supersubject. Zowel in het neopositivisme, als in de theorieën van Piaget, waar Apostel mee samenwerkte, als bij de fenomenologie, als bij Jaap, was de mens als het superindividu nog altijd de focus. Piaget had daar een kentering in kunnen maken, maar dat is er niet van gekomen.

Het is maar met de herintroductie van de Russische psychologen, Vygotski en zijn groep, Bakhtin etc. in het Engels taalgebied dat er iets veranderde in de Westerse psychologie, en dan nog met mondjesmaat. We spreken dan al over 1980. Het is dan dat men eerst is beginnen denken over leren als een activiteit van kennisopbouw op groepsniveau. Om te leren heb je dus de voortdurende interactie van een individu met zijn omgeving nodig. Ervoor was leren gedacht als iets dat enkel tussen je twee oren gebeurde. Kijk naar hoe de rattenpsychologie werkt, hoe geprogrammeerde instructie werkt, hoe ons examensysteem opgezet is. Ze vertrekken allen vanuit de onderliggende gedachte dat leren gebeurt in de hersenen van elk individu. Dat is waar, maar dat is maar een fractie van het verhaal. Leren gebeurt in contexten. Leraars beïnvloeden je op een

manier die verder reikt dan de opname van kennis zelf. Kruihof en Apostel bewijzen dat heel mooi. Je blijft bezig zijn over hen. Je blijft sommige thema's van hen in je achterhoofd houden, omdat ze mensen waren die een grote invloed uitoefenden. Het besef dat iets speciaals gebeurt in die lessen is afhankelijk van de context. En door dat besef ga je anders leren dan bij die grijze muizen. Bij hen denk je enkel aan wat je moet blokken voor het volgende examen. Dat is problematisch, want dan kan je je afkeren van bepaalde onderwerpen. Wij hadden bijvoorbeeld een eigenaardige man voor economie. Je bent dan helemaal niet meer op gericht om daar iets voor te doen. Dat heeft heel wat mensen afgewend van de economie, terwijl dat een uiterst belangrijk onderdeel is van je studie van de moraal.

Mensen als Leo Apostel en Jaap Kruihof daarentegen, die gingen zo op in hun stof dat je daarin meegesleept werd. Je bent veel meer gemotiveerd om er iets voor te doen. Er moet toch iets aan zijn, als men er zo enthousiast over kan zijn. Ook dat is een illustratie van leren in context. Zo iets krijg je niet van je computer. Die kan je veel informatie geven, maar die kan je niet raken, tenzij misschien bij porno. Ik geloof daarom dus niet in de vervanging van een lesgever door een computer. Een instrumentele relatie kan een mens niet zo verrijken. Evenmin geloof ik in dat managementdenken, wat mensen wil evalueren op basis van meetbare aspecten. Als je zelf evaluaties moet geven van je professoren, daar staat geen vakje 'de professor raakt me', want dat kunnen ze blijkbaar niet meten (lacht). Misschien ooit wel, maar dat is geen factor. Men mag wel formeel gemakkelijk constateerbare en meetbare dingen gebruiken, maar als het enkel dat is, dan gaat het eerder een kloostergemeenschap worden dan een universiteit waar mensen je stuwen in de richting van een zoekende levenshouding.

CV: Jaap Kruihof stelt met z'n *De Zingever* eigenlijk dat de mens zelf z'n leven zin kan geven en zichzelf kan sturen, wat een heel humanistische boodschap is. Is de wetenschappelijke, academische omgeving zich genoeg bewust van de mens als zingever? Of is er zoals Commers dat noemt nog altijd een Newtonistische inslag?

Pinxten: Ja, dat denk ik wel.

CV: Is er daar een evolutie in?

Pinxten: Ik denk dat dat heel langzaam verdwijnt. In zekere zin zijn de meeste wetenschappers, ook in de meeste menswetenschappen, naïef realist. Daarbovenop zijn er een aantal nog altijd klassiek positivistisch, in de 19de eeuwse zin van het woord. Je hebt dat minder bij de heel goede natuurwetenschappers. Zo'n positivisme impliceert dat je een soort vage scheiding maakt, zonder die goed door te denken, tussen al het normatieve en het empirische. Dat eerste valt buiten boord bij de wetenschappelijke studie, en wordt dan ook vrij ingevuld. Dat is nogal naïef. Wat we zien is dat men daardoor in de tijd terugvalt in een vaag godsdienstig wereldbeeld, dat nog altijd doorwerkt sinds de 16de eeuw. Dat wereldbeeld is niet doordacht, en niet gerationaliseerd. Door een positivistische houding aan te nemen kun je dat makkelijk leefbaar houden. Want dat deelgebiedje wat we dan wel bestuderen, daar kunnen we heel streng en systematisch in zijn, waardoor we het wetenschap noemen. Dat is een beetje tendentius, maar dat terzijde. Omdat men echter dat strenge en systematische niet verbindt met het normatieve, krijgt men een 16de eeuws religieus denkkader, wat intellectueel gesproken onzin is. Dat positivisme beroept zich dan op zijn resultaten in dat deelgebiedje, en trekt een

muur op voor het andere, vanuit het motto: omdat we er niet kunnen over spreken, mogen we er niet over spreken.

De gedachte dat we er niet over kunnen spreken is flauwekul. Over dat normatieve weten we door onderbouwde en beargumenteerde onderzoeken wat erin belangrijk is. Als je een heel gebied buiten beschouwing laat, dan zal je andere vragen stellen. Daar ligt de splitsing tussen grijze muis en revolutionaire wetenschapper. Je kunt die onderzoeken gaan bestuderen, maar dat is lastig, want dat stelt zaken in vraag. Je krijgt dan dat voortvaren op een naïef geloof in je premissen, waar je je geen problemen hoeft over te maken, omdat je een stabiele basis in je positivisme hebt. Dat is zelf ook een stomiteit. Noch dat positivisme, noch dat gelovig denkkader is op zich houdbaar. We weten dit al langer, maar velen gaan daar niet naar handelen. Men gaat dan vaak antwoorden dat die kritische geest niet in orde zal zijn met zijn komma's en punten. Dat hoeft helemaal niet. Het gaat hem over de onderwerpen waar je als mens mee begint. Het gaat om de keuzes die je genomen hebt vooraleer je aan je onderzoek begint. Ronald Commers heeft het daarover gehad in z'n speech bij de uitvaartplechtigheid. Je kan opteren voor een mensvisie, waarbij je besluit dat alles wat van de mens te bestuderen valt, en alles waar de mens acties aan kan verbinden, samen te vatten is in een mechanisme van natuurlijke selectie. Dat kan een simpel of een ingewikkeld mechanisme zijn, maar eenmaal we het kennen, hebben we het gehele fenomeen begrepen. Een andere mensvisie is dan, en dat is een humanistisch perspectief, ontsproten uit de Verlichting, en tot nader order een fundamentele discussie in evolutietheorie en neurowetenschappen, een waarbij men vertrekt vanuit de evolutie, maar waar men er niet van uitgaat dat die alles beslist. De evolutie bestudeert dan de voorwaarden van het biologisch leven. We weten op dat domein ongeveer hoe alles in elkaar zit. Er schijnen alleszins grote stappen gezet te worden. Wie kritisch kijkt, ziet dat er een dimensie van de mens is dat door een reductionisme niet gevat wordt. Misschien ook voor de hogere dieren. Er is een bepaald agentschap, om met een technische term te spreken. De mens heeft een zekere ruimte om zijn leven te sturen en zin te geven. Daar hoeft je het darwinisme niet voor te verwerpen.

Je krijgt wel een veel interessanter en correcter beeld over de mens. In de evolutietheorie zijn er momenteel heel interessante discussies over hoe groot de marge is van dat agentschap, hoe het kunnen ontstaan is, en hoe grondig we er iets over kunnen zeggen. Wat duidelijk is, is dat een reductionisme dat komt uit lagere niveau's van complexiteit, zoals bijvoorbeeld uit de natuurkunde, inadequaat is om de graad van complexiteit van hoge organismen te begrijpen. Er is geen directe determinatie vanuit de genenpoel naar het fenotypische, laat staan naar het organisme. Dat is te eenvoudig gezien. De opdracht om natuurlijke wetmatigheden te verzoenen met dat agentschap is uiteraard een moeilijke. Neem nu de neurologie. Tegenwoordig is de nieuwe kreet: 'het zit allemaal in de hersenen'. We hebben daarnet al gezien dat iets als leren niet iets enkel in de hersenen is. De hersenen zijn een belangrijk en bepalend instrument voor het leren, maar het komt niet uit de hersenen. Men leert pas in omgevingen, die in interactie staan met de hersenen. Als men van een mechanistisch mensbeeld uitgaat, waar men een aantal wetmatigheden invult, dan wordt het reductionisme snel onkritisch. Het wordt meer een geloofshouding dan een wetenschappelijke houding. Men verliest niets als men andere onderzoekskeuzes neemt. Probeer eens de vraag te beantwoorden op een niet-reductionistische manier. Als je de vraag breder beschouwt, kan je ook meteen ethische, normatieve vragen beantwoorden, zonder een dwingend antwoord vanuit een lagere graad van

complexiteit op te leggen. Er is dus ruimte, tenminste in mijn interpretatie, voor zo'n fenomenen als cultuur, religie, moraal, esthetica, enzovoort. Dat is allemaal niet weg, en ook geen simpel bijproduct. Als je ziet hoe grondig wij de wereld beïnvloeden, dan zou ik zeker niet die simplistische modellen op ons plakken. Inhoudelijk zat Jaap Kruit-hof, samen met Leo Apostel, komende van Piaget, op die lijn. Zij wouden onderzoeken hoe breed dat veld eigenlijk is. Een mechanistische mensvisie, zoals die van *L'homme machine* [Lametrie, 18de eeuw, nvdr.], is voorbijgestreefd. De nieuwe visie, waarbij de mens meer agentschap heeft en zelf zijn leven zin geeft, vind ik een positief humanistische invulling. Daarmee moeten we verder gaan.

CV: In *De Strepen van de Zebra* maakt u zich kwaad op, zoals u dat noemt, de zeloten van het sciëntisme. Is het voor u niet problematisch dat zij in de media prominent aanwezig zijn, als strijders tegen het creationisme?

Pinxten: Ten eerste is het sciëntisme geen wetenschap. Sciëntisme stelt dat we vooral betrouwbaar kennen door wetenschappelijk onderzoek, en dat we de methodes van wetenschap moeten gebruiken om alle problemen op te lossen. Wetenschap heeft per definitie het betere antwoord. In mijn ervaring, en ook een aantal waar ik geen ervaring mee heb, zijn uitstekende wetenschappers, Richard Feynman bijvoorbeeld, absoluut geen sciëntist. Natuurlijk kunnen we de meest betrouwbare kennis bereiken door streng en systematisch wetenschappelijke methodes te gaan gebruiken. Sommige problemen vereisen echter een stap meer. Creationisme, dat is een onding. Dat is totale flauwekul. Dat zijn mensen die eigenlijk terug willen naar vroeger, die snel onbetwifelbare antwoorden willen op vragen die ze nog niet kunnen stellen. En als natuurwetenschappers in het verweer gaan tegen creationisten, dan is dat een goede zaak, zolang ze kunnen duidelijk maken wat voor een onding creationisme is. Nu, als het naar de maatschappij begint te verschijnen, wat vaak gebeurt, dan zijn we verkeerd aan het argumenteren. Immers, als het lijkt alsof er twee meningen zijn, die met elkaar kunnen discussiëren, dankzij onze mediaverkleuring zoals Jaap dat noemde, dan pakt men dat verkeerd aan. Creationisme heeft niets met wetenschap te maken. Creationisme is een relikwie vanuit lang vervlogen tijden, dat zich gekleed heeft in argumenten die soms wel eens lijken iets wetenschappelijks te hebben. Creationisme is geen mening die naast de wetenschappelijke mag staan. Als atheïst vind ik dat atheïsten die toch vinden dat ze daarmee moeten discussiëren fout bezig zijn. Dan neem je bijna een soort van godsdienstige houding aan, door te denken dat een anti-houding op zich de problemen goed aanpakt. Problemen met betrekking tot levensbeschouwing of kennis los je niet op door je tegen de ander te zetten. Wat je dan eenvoudig doet, is een spiegelhouding aannemen. Dan is de houding van een aantal eersteklaswetenschappers waar ik mee gesproken heb, waaronder Feynman, veel zinvoller omdat ze veel vrijer is. Dat is een autoriteitsargument, maar goed. Wat wetenschap ons geeft, zijn de meest betrouwbare uitspraken die we kunnen ontwikkelen op een bepaald moment.

Feynman geeft een classificatie van drie mogelijkheden. Je hebt uitspraken waarvan we niet verwachten dat die snel onderuit zullen gaan. Dat zijn uitspraken met een vrij grote graad van zekerheid. Dan zijn er uitspraken waarvan we verwachten dat die binnen tien of honderd jaar onderuit zullen gaan. Daar zie je een aantal fouten, die dus verbeterd moeten worden. Daar is de strijd van falsifiëring vooral bezig. Er is ook een uitspraak waar ik absoluut zeker van ben: in de wetenschap is er geen uitspraak waar ik absoluut zeker van kan zijn. Ik vind dat heel overtuigend en mooi gesteld. Tevens is dat een echte

atheïstische houding. Het sciëntisme is een geloof, waar we beducht voor moeten zijn. Een belangrijker argument tegen creationisme is de consequentie van hun beleid. We kunnen beter bewust en eerlijk tegen creationisten opwerpen dat waar zij voor kiezen eigenlijk verpaupering is. Want wetenschap heeft de laatste 150 jaar nogal wat welvaart met zich meegebracht. Als je dat dan ondermijnt, dan verarm je dus de mensen. En als niet iedereen daarmee akkoord gaat, zijn ze hen serieus aan het bedriegen hé. Dat is een stap verder dan de dichotomie wetenschap-creationisme.

Er is een morele dimensie die meespeelt. Die is ingewikkeld, en van een andere soort dan wat een bioloog doet, maar gezien het creationisme een morele positie is, moet je hen daar bestrijden. Ze kunnen daar niets tegen doen. Het is niet toevallig dat onder Bush fundamentalistische kerkjes het creationisme sponsorden in arme buurten. Creationisme is een verhaaltje om de armen, de nieuwe armen, hoofdzakelijk zwarte Amerikanen, koest te houden. Je moet dat goed beseffen. Hier zijn we niet zover, maar in Nederland, met een neoliberal als Balkenende, begint dat ook al te spelen. Ze redeneren daar: als we de Molukkers wat geld geven, en hen vrij laten om Molukker te zijn, dan zijn ze rustig. En willen ze de fundamentalist uithangen, allemaal goed en wel, we gaan creationisme ook toelaten in het onderwijs. Maar gelijkheid, daar spreken we niet meer over. Broederlijkheid, daar spreken we niet meer over. En de armen, die gaan geen wetenschap meer studeren. Balkenende en de rijke burgers gaan hun kinderen daar wel naartoe sturen. Wees daar maar zeker van. Ze weten dat de wetenschap welvaart creëert, niet het creationisme. Die hypocrisie verdwijnt in de gewone tegenstelling wetenschap-creationisme, en dat is jammer. Dat moet je meenemen. Het debat verandert dan wel naar een politiek debat, maar het is de politiek die dit aangetrokken heeft. In die zin is er werk aan de winkel. We kunnen niet gewoon besluiten dat we tegen de kerk zijn, en dan stoppen. We moeten onze zaken serieuzer onderbouwen. Dan komen we in historische, sociale, culturele materies, dus daar moeten we mee bezig zijn. De andere houding is veiliger, maar is eigenlijk gedictieerd door de agenda van vooral christelijke, maar ook islamitische en joodse groepen. Het argumenteren op het niveau van evolutieeler tegen creationisme is zinnig, maar is maar het halve verhaal.

CV: Wat zou die andere kant dan belichten?

Pinxten: Wel, neem nu een aantal christelijke organisaties, zeker in de VS, maar ook hier bij ons. Die verrichten daar een massa sociaal en cultureel werk. Je kunt de kerken daar niet uit wegdenken. We kunnen dat allemaal spijtig vinden, ik zou het ook liever anders zien, maar de VS is geen gesecculariseerde maatschappij. Je moet je daar bewust van zijn. En je moet in je oordeel eerlijk zijn over die kerken die zich concentreren op cultureel werk, met de gedachte over naastenliefde in hun hoofd. Dat neemt niet weg dat je moet ageren tegen fundamentalisten. Je hebt fundamentalisten in de leer aan de ene kant, en fundamentalisten in de praktijk aan de andere kant. Die tweede ontvoeren kinderen, om ze in boarding schools te plaatsen. Dat gebeurt, ook in de VS. Daar moet je dus fel tegen reageren, maar niet alles wat kerken doen is te verwerpen. Je moet leren omgaan met die realiteit. Iemand stuurde laatst een mail over Obama. Hij bekritiseerde daarin vrijzinnigen die Obama steunen, omdat hij gelovig is. Dat is een domme houding. Er zijn geen ongelovige presidenten in de VS, omdat het praktisch niet mogelijk is om president te zijn en ongelovig. Dat is uitgesloten. Dat zegt alleen dat de VS niet gesecculariseerd is. Als hier een figuur van de CD&V, die premier wordt, begint uit te pakken met God en dergelijke meer, dan voeren we die af. En dat is maar goed ook.

Maar wij hebben dan ook een sociaal veld, een cultureel veld, dat in heel hoge mate onafhankelijk is van de kerk.

Kijk naar de culturele wereld: er zijn geen schrijvers meer van katholieke signatuur, en er wordt nochtans heel wat geschreven in Vlaanderen. Er is geen toneel van enig niveau van katholieke signatuur, en er wordt nochtans heel wat toneel opgevoerd. We hebben hier een autonome sector die heel goed werkt. We zitten in een gesecculariseerde maatschappij, en als iemand dat terug onder de kerk zou willen brengen, dan moeten we daar tegen zijn. Als dat elders nog altijd zo is, moeten we ofwel proberen mensen daarvan te bevrijden, ofwel, en dat mag men niet vergeten, zelf aan cultuurpromotie doen zonder ziertjes te winnen. Je moet bereid zijn om dat toe te geven. Anders is het gemakkelijk. Het is een beetje zielig om Obama links te laten liggen omdat hij gelovig is. Dat haalt ook niets uit. Je moet eens goed nadenken over hoe je het humanisme kan verspreiden in een niet-seculiere maatschappij, zoals Nederland of Engeland. Welke ontwikkeling zou dat kunnen bevoornden? Wel, als men vooral in steden bezig is, waar men vermindere last heeft van kerken, dan kan men effectiever mensen bereiken. Dat is een houding die men moet aannemen, ook al is het geen makkelijke. Soms moet je je nek uitsteken. Creationisten moet je aanpakken op politiek vlak. Je moet wijzen op hun maatschappijbeeld dat erachter verborgen zit. En dat zit erachter verborgen.

CV: Nog een vraag over het humanisme. Ik citeer: ‘De wereld heeft mensen die tegelijkertijd democratisch, vrijzinnig en radicaal humanistisch zijn dringend nodig’ Jaap Kruithof in 2007 bij de uitreiking van de Prijs Vrijzinnig Humanisme. Uw boek, *De Strepen van de zebra*, dat goed verkocht, volgt die lijn. Heeft u het gevoel dat die boodschap door humanisten in Vlaanderen in de praktijk wordt omgezet?

Pinxten: Dat is een moeilijke vraag. (lacht). Ik zou het eens moeten bekijken, maar ik denk wel dat er beweging komt. We zijn daar ook heel veel inspanningen voor aan het doen. Daarmee willen we meer mensen betrekken bij het humanisme. Onder andere met het kleine *De zebra en zijn strepen*. Dat is echt bedoeld om uit te delen. De inhoud is dan ook heel leesbaar, heel bevattelijk. Je krijgt dan een aantal positieve aanzetten van wat je eigenlijk allemaal als humanist kunt doen vandaag. Zoets is echt lang geleden. Er was een grote bezorgdheid, zowel op nationaal als lokaal niveau, over het gebrek aan jonge mensen. Ik denk dat we daar goed op aan het reageren zijn.

CV: Hoe dan?

Pinxten: Voor jonge mensen zijn de gewone kanalen minder aantrekkelijk. Lidmaatschap van verenigingen is niet vanzelfsprekend. Dat is op zich geen probleem. Het verenigingsleven is een vorm van maatschappelijk engagement, maar er zijn andere vormen mogelijk. Men moet op andere manieren kunnen de maatschappij beïnvloeden. Het is net die invloed die jongeren sneller zien. Het is ook belangrijk om goed te communiceren, van beneden naar boven, en van boven naar beneden. Men moet anders leren spreken. Daarom ook de *Echt-krant*. Dat heeft wel een impact. Ook met andere verenigingen moeten we leren communiceren. Vroeger had men de uitzending voor derden op televisie. Nu heeft men dat ook nog, maar dat wordt anders ingevuld. Vroeger was dat een wekelijks praatje van het humanisme, als het ware zoals een politieke partij. En die stonden dan naast de katholieken, de protestanten, enzovoort. Men is daarvan afgestapt, en ik denk dat dat terecht is. Die stijl van communiceren is voorbij. Als je iets te zeggen

hebt, moet je dat visueel brengen, in plaats van zelf een preek te willen houden voor de televisie. We zijn sterk bezig met de communicatie binnen de vereniging, of de communicatie met de maatschappij. We hebben eveneens een aantal organisaties opgezet die losser zijn dan het HVV zelf. Als je het HVV wil veranderen, moet je al je lokale afdelingen meekrijgen, wat een log systeem is. De maatschappij verschuift sneller dan dat. Daarom hebben we bijvoorbeeld De Maakbare Mens aangezet, als een vereniging zonder leden, die zich specifiek richt op bepaalde thema's. Als zij iets willen in beweging brengen, dan doen ze dat. Daardoor kunnen we makkelijker nieuwe groepen aanspreken. Met het HVV is er ook verandering, maar omdat we met 10.000 leden zitten, gaat die koers wat trager. Men moet iedereen kunnen meekrijgen. Dat is niet simpel, omdat je in een professioneel medialandschap terechtkomt, waar er een ander ritme van spreken is. Ik denk niet dat dat ritme op zich goed is, maar het is er wel. Bij andere verenigingen zag je dat ze de trappers kwijt waren, en zich afvroegen wat ze moesten doen. Het Davidsfonds bijvoorbeeld, dat in de niche van socioculturele verenigingen zit, zat met die kwestie. Waar zij zich dan op geïntereerd hebben, is cursussen aanbieden voor ouderen. Ze trommelen een aantal professoren op, om een soort universiteit voor ouderen te verzorgen. Dat is een heel efficiënte organisatie die ze nu uitgebouwd hebben, maar zoiets is enkel mogelijk als je je beperkt tot de bovenlaag van de maatschappij. Eigenlijk laten ze 90% van de Vlamingen vallen, en houden ze zich bezig met de kapitaalcrachtige meerwaardezoeker. Die organisaties boeren goed, maar ik vind dat politiek heel getekend en humanistisch onverantwoord. Je kan de bevolking niet links laten liggen. Wat wij als humanisten doen, is door een aantal verschillende actievormen proberen een humanere wind door de maatschappij te blazen.

CV: Jaap Kruithof nam het herhaaldelijk op voor de vertrapten en onderdrukten, zoals hij het bijvoorbeeld noemde in *Ingaan op de dingen*. Een ideale vrijzinnigheid neemt zonder twijfel het voortouw voor die mensen.

Pinxten: Uiteraard.

CV: Is het geen pijnpunt van de hedendaagse georganiseerde vrijzinnigheid dat we vooral bezig zijn met dingen die, op zich wel goed, vooral de middenklasse, de hogere middenklasse verbeterd heeft, zoals de bio-ethische debatten midden jaren '80?

Pinxten: Ja, ik vind van wel. Nu, je kan niet alles tegelijkertijd doen. Dat is een moeilijke kwestie. Over sommige onderwerpen moet je bezig zijn, zoals bijvoorbeeld die bio-ethische debatten. Nu kan je heel de vrijzinnigheid daartoe reduceren, omdat dat veilig zou zijn, maar dat zou je eigen standpunten ondermijnen. Wat wij dan gekozen hebben, is om de Maakbare Mens af te splitsen, zodat zij permanent met die onderwerpen kunnen bezig zijn, en de vrijzinnigheid daarnaast ruimte heeft voor andere zaken. Soms is het moeilijk om politiek delicate onderwerpen aan te snijden, omdat je dan frustraties bij de achterban opwekt. Ik heb dat zelf meegemaakt toen ik het thema van mensen zonder papieren heb aangekaart. Onze regering gaat op een onvoorstelbaar inhumane manier om met die mensen. Als je dat probeert aan te kaarten bij de georganiseerde vrijzinnigheid, het UVV, dan krijg je daar geen meerderheid voor. Je krijgt dan onmiddellijk van die legalistische standpunten, waar men beweert dat men met miljoenen zal binnenkomen als we ons humaan opstellen, en dat de wet de wet is, enzovoort. Als dat de wet is, dan is de wet niet goed. Dan klopt er iets niet. Je kan toch niet menen, in het volle besef dat jij het geluk hebt hier geboren te zijn, dat die anderen pech hebben,

maar dat de wet tussen ons en hen staat. Dat is een standpunt dat een neoliberaal kan innemen, maar een humanist niet. Er zijn er dan die menen dat je dat Europees moet organiseren. Dat kan best zijn, maar als dat zo is, moet je je nog altijd engageren om dat te gaan organiseren. Sommigen kiezen liever een veiligheidspositie. Dan zit je echt wel aan de andere kant. Dan kun je gaan feestvieren met kogelvrij glas tussen jezelf en diegenen die je buitensluit, maar dan kun je je niet meer humanist noemen. In deze situatie vind je een aantal kompanen bij de christenen. Het valt natuurlijk op dat dat niet bij alle christenen zo is (lacht). Sint-Franciscus zag dieren en mensen graag, en zijn eigen materiële welvaart was daaraan ondergeschikt. Mensen zoals in het Opus Dei zijn Franciscanen liever kwijt dan rijk. Het is met die eerste groep waar we mee moeten samenwerken, als humanisten. Hier en daar moet je keuzes maken. Het is echter duidelijk dat voor humanisten mee tafelen met de happy few geen optie is.

CV: Jaap Kruithof was heel pessimistisch over de toekomst. Deelt u zijn overtuiging?

Pinxten: Wel, ik zei hem dat er een aantal interessante ontwikkelingen bezig zijn nu. Vooral in Zuid-Amerika, misschien Latijns-Amerika in zijn geheel, maar zeker in Zuid-Amerika. Men moet daar wel wat levensruimte aan geven. Nu is dat zo, maar dat verandert misschien. Waarschijnlijk ook in streken zoals Centraal-Azië, een gebied dat normaal gezien compleet buiten onze focus ligt. Europa is echter op dit moment compleet ingedommeld. Europa heeft geen project. Ze heeft wel wat economische maatregelen, maar dat is het dan ook. Je ziet dat onmiddellijk na het schitterende optreden van Jacques Delors, men terug vlug neoliberaal meestapt, als een kleine broer aan de hand van Amerika. Zolang men dat doet, gaat men mee de dieperik in. Misschien ietsje zachter dan de grote broer, maar dat maakt nog altijd geen wervend project. Je ziet dan ook dat men zich steeds meer defensief opstelt. Fort Europa samen met Fort Amerika. Nu, dat is 5 voor 12, zo'n opstelling. Forten zijn er om ingenomen te worden. Ondertussen evolueert de wereld. Wat in China bijvoorbeeld gebeurt, hoewel dat minder duidelijk is, is dat er een enorme omwoeling is. De partij houdt nog de oude positie in stand, maar zit meer en meer op drijfzand. Daaronder gebeurt vanalles. De situatie evolueert zo dat er tenminste wat ademruimte komt voor eigen activiteiten. Het is onzeker om te weten waar China naartoe gaat. Men krijgt in de wereld nieuwe tendensen, die ons minder snel bereiken. Of dat ideologiën zijn, weet ik niet. Ik denk dat het tijdperk van ideologiën over is. Misschien krijg je nieuwe patronen voor samenleven met verschillen. Wat in elk geval duidelijk is, is dat het Westers project, het geïntegreerd ideologisch project van waaruit we de wereld gingen herschikken, gedaan is. We moeten daar vanaf stappen. Maar dat is vloeken in de kerk, ook bij vrijzinnigen. Want dan zeg je dat heel de consistente manier om tegen te zijn, zoals in de 18de eeuw, gedateerd is. Ik denk dat we eerlijk aan onze basisprincipes onze vragen opnieuw moeten stellen. We moeten dus blijven vrij onderzoeken, en daar gaan we opnieuw moeten ageren, want van Vrij Onderzoek schiet weinig over, en we moeten blijven streven naar een humanere wereld. Binnen die principes moet je je positie herdenken. Ik ken mensen die hardnekkig blijven denken dat we in de 18de eeuw alles opgelost hebben, maar dat is noch een zinvolle opstelling, noch trouw aan onze basisprincipes.

CV: Wat denkt u dat filosofen en moraalwetenschappers moeten onthouden van Jaap Kruithof, en wat denkt u dat de maatschappij moet onthouden van Jaap Kruithof?

Pinxten: Wel, ik ga dat voor beiden samen beantwoorden: Jaap Kruithof is iemand die geprobeerd heeft om in een lange lijn van denkers een positie in te nemen die zowel kritisch als geëngageerd was. Daarmee bevindt hij zich in een grote traditie: ook mensen als Spinoza, Galilei of Russell behoren daartoe. Voor mijn part mag daar ook Popper bij, tot op zekere hoogte. En mensen als Marx of Bakunin, niet omwille van de inhoud van hun denken, maar omwille van hun methode. We moeten ten aanzien van het leven, ten aanzien van de maatschappij proberen zo ver mogelijk te gaan in ons denken en ons engagement. Dat is dus niet schrijven voor 200 man, de A1-waan hé, de gedachte dat we goed bezig zijn als we voor die selecte groep publiceren. Dat is een scholastisering van het denken, zoals Bourdieu dat noemde. En ze is volop bezig. We zijn in een select gezelschap elkaar constant aan het evalueren, en dus zijn we aan het bureaucratiseren. Want om te evalueren moet je meten. Dan keer je je af van wat minder meetbaar is, wat een kwalijke evolutie is. Het is niet omdat je het niet kunt meten, dat je het kunt negeren. Anders ben je een klooster aan het creëren. En zoals bij alle kloosters, zal ooit wel eens een minister met die bevoegdheid zich afvragen waarom men dat blijft vergoeden. Als je alleen dient voor elkaar, dan ben je nogal een grote maatschappelijke kost. Een deel van het verhaal is niet alleen politiek, maar ook economisch. Wat zeker is, is dat onderzoek niet kan dienen om een uitgekend rapport voor 200 man te verzorgen. Zoiets maakt zichzelf al gauw irrelevant. Dat is niet enkel vandaag zo hoor. Ook Prigogine, Einstein, Heisenberg enzovoort hebben daarvoor verwittigd. We zijn in de natuurwetenschappen vakidioten aan het creëren. Het voortbouwen als mieren in een nest kan je doen, maar als een deel van het nest niet goed gebouwd is, dan heb je een mier nodig die breder kan denken. Grondig onderzoek verloopt soms discontinu. Door de professionalisering, zoals men dat noemt, ten top te drijven, duw je dat onderzoek weg. Dat gaat een crisis veroorzaken, onder andere in de fysica. Dat zie je nu al. Men krijgt een afsluiting van grondig onderzoek, en dus ook de impact van onderzoek. Als iemand nu nog iets wil onderzoeken, dan moet hij daarvoor buiten de universiteit zijn. Je ziet dat onder andere met de vondsten en patenten die de laatste 30 jaar gemaakt zijn. De grote onderzoeken gebeuren bij privé-ondernemingen, zoals IT&T, CERN of het SALT Institute. Niet meer bij de universiteiten, want die zijn gescholastiseerd.

Ook in de humane wetenschappen begin je dat te krijgen. De overdreven bureaucratisering duwt creativiteit buiten. Men kan zich niet bezig houden met de maatschappij, of vakoverschrijdend werk, want men moet A1-publicaties hebben. Men moet daar serieus mee opletten, zeker in onze branches. Als je dan bovendien ziet dat MI5 en CIA direct sponsoren met jobs, dan moet er toch een belletje rinkelen. Men huurt dus je techniciteit, je professionaliteit in, maar men maakt voor jou de keuze wat te onderzoeken. Dat is aartsgevaarlijk zoiets. Dat is terug als in de Middeleeuwen, maar met anderen aan de macht. Dat kan toch niet de bedoeling zijn. Na de Tweede Wereldoorlog begon dat al. Chomsky heeft het daarover gehad in een boek, wat met moeite is uitgegeven. Chomsky hé, een wereldberoemd academicus. Wat je in dat boek ziet, is dat de humane wetenschappen echt geïnfiltreerd zijn door het militaire. Bewust geïnfiltreerd. Het boek heeft alle mogelijke gegevens en getuigenissen daarover, en wat doen we? We kijken zedig weg, want we bekommeren ons om de A1-ranking. Je bent in dienst van iemand aan het

komen, en je kunt er niet meer uit. Pas daarmee op. De wetenschap is geen vrije wetenschap meer, maar staat ten dienste van het militair apparaat. Als de CIA openlijk begint te huren bij antropologen, dan is dat toch verregaand. Dat onderzoek gebruiken ze zoals ze willen. Jaap Kruithof was daar niet mee bezig, maar hij heeft dat voorvoeld met de studentenrevoluties. ‘De laatste vrije groep, die wordt hier gepakt’, dat zei hij toen. ‘Die wordt nu geïntegreerd, en diegenen die niet willen, die vliegen eruit.’ Daar was ook Marcuse mee bezig. Merk ook op dat voor de studentenrevoluties ongeveer 4% van de studenten uit de arbeidersbeweging kwam. Vanaf 1968 tot 1973, de oliecrisis, was dat al 10%, dus dat was een vooruitgang. Je kreeg toen een influx van mensen, zoals Bourdieu, die daardoor naar de universiteit is kunnen gaan. Vanaf de tweede oliecrisis is dat terug verminderd, en op dit moment zitten we terug aan 4 of 5 procent. Dus dat betekent dat men de universiteit terug gesloten heeft. De mensen uit de burgerij leveren in overgrote meerderheid de studenten, en de studenten zijn vooral bezig met hun privileges te verzilveren. Is dat de bedoeling van wetenschappelijk onderzoek? Dat kan niet. Ik overdrijf niet. Kijk bijvoorbeeld naar de financiering van wetenschappelijk onderzoek in de geneeskunde. Dat wordt door de farmacie gestuurd. Je moet niet proberen onderzoek te doen naar malaria, want die Afrikanen kunnen toch geen medicatie betalen. Daar kan je dus geen carrière op bouwen, want dat wordt niet gesponsord. Zulke praktijken zijn inhumain. Als je het niet zegt, gebeurt er niets. Als je het wel zegt, zoals Jaap, dan ben je de gebeten hond. En waarom zou je er ook iets over zeggen? Je wordt er immers niet op geëvalueerd. Dat is een ziekelijk mechanisme. Zowel het personeel als de studenten moeten veel meer bezig zijn met die praktijken. We zouden, als rijk gebied, samen met een aantal andere gebieden, zoals Finland en Denemarken, samen het verschil kunnen maken. Maar dat zit er nu niet in. Dus ik begrijp goed dat hij daar pessimistisch over was. Maar al die praktijken zijn door mensen gemaakt, dus mensen kunnen ze verhelpen. En daar hebben we allemaal een stukje verantwoordelijkheid in.

Interview & Redactie: Constantijn Vermaut